

A jakkoli snad někteří tvrdí něco jiného, nedomnívám se přesto, že věcně něco jiného poznávají. Ale když odlišují substanci od rozlehlosti nebo velikosti, buď jménem ‚substance‘ nechápou nic, nebo mají pouze smíšenou ideu substance netělesné, kterou chybně připisují tělesné, a nechávají pravdivou ideu této tělesné substance na rozlehlosti – té však říkají ‚akcident‘,⁸ a tak slovy vyjadřují něco zcela jiného než co dokonale pojmají myslí.

Prostor čili vnitřní místo a tělesná substance v něm obsažená se rovněž neliší skutečně, ale pouze co do způsobu, kterým je obvykle pojmáme. Neboť ve skutečnosti je rozlehlost do délky, šířky a hloubky, která zakládá prostor, zcela totožná s tou, která zakládá těleso. Ale rozdíl je v tom, že ji v tělese považujeme za jednotlivou a máme za to, že se mění vždy, když se mění těleso; v prostoru jí však připisujeme pouze rodovou jednotu⁹ – do té míry, že při změně tělesa, které vyplňuje prostor, se přece nemá za to, že se mění rozlehlost prostoru, ale že zůstává jedna a táž, pokud má ⟨onen prostor⟩ stále tentýž rozměr a tvar a zachovává tutéž polohu mezi vnějšími tělesy, kterými jej vymezujeme.

Snadno ovšem poznáme, že rozlehlost, která zakládá přirozenost tělesa a přirozenost prostoru, je tatáž, a že se obě vzájemně nerůzní více, než se různí přirozenost rodu či druhu od přirozenosti jednotliviny. Pokud přihlížíme k naší ideji nějakého tělesa (například kamene) a vyřazujeme z ní vše, o čem jsme poznali, že nepatří k jeho přirozenosti, vyřadíme především tvrdost. Kdyby se totiž kámen roztavil nebo byl rozdrčen na nejjemnější prášek, při-

IX.

Když je tělesná substance odlišována od své velikosti, je smíšeně pojímána jako netělesná.

X.

Co je prostor čili vnitřní místo.

XI.

⟨Prostor⟩ se ve skutečnosti nerůzní od tělesné substance.

⁸ Srv. pozn. 6 této části, s. 87 tohoto vydání.

⁹ Ve fr. verzi namísto: „v prostoru...jednotu“ stojí: „prostoru připisujeme ⟨rozlehlost⟩ tak obecnou a neurčitou“, AT IX-2, s. 68.

šel by o ni, a přece by nepřestal být tělesem. Vyřadíme též barvu, protože vídáme často kameny tak průsvitné, že jsou bezbarvé. Vyřadíme tíhu, poněvadž přestože je oheň nesmírně lehký, nepokládá se proto méně za těleso. A konečně vyřadíme i chlad a teplo a všechny ostatní kvality. Buď totiž nejsou uvažovány v kameni, nebo – když se mění – se nemá za to, že by kámen ztrácel přirozenost tělesa. Tak ovšem pozorujeme, že v jeho ideji nezůstává vůbec nic kromě toho, že je něčím rozlehlým do délky, šířky a hloubky. A totéž je obsaženo v ideji prostoru – nejen vyplněného tělesy, ale i toho, který se nazývá prázdný.

Je zde však rozdíl ve způsobu pojímání. Neboť při zdvižení kamene z prostoru či místa, na němž je, pokládáme za zdviženou i jeho rozlehlost, poněvadž ji nahlížíme jako jedinečnou a od něj neoddělitelnou. Současně se ale domníváme, že rozlehlost místa, na kterém byl kámen, zůstává táž, přestože je ono místo kamene již obsazeno dřevem, vodou, vzduchem, nějakým jiným tělesem, nebo i když se věří, že je prázdné. Tehdy se totiž uvažuje rozlehlost rodově a soudí se, že je tatáž u kamene, dřeva, vody, vzduchu a jiných těles nebo i samotného prázdna (pokud nějaké je), jen když má stejný rozměr a tvar a zachovává tutéž polohu mezi vnějšími tělesy, která onen prostor určují.

Vždyť jména místa nebo prostoru neznamenaají něco různého od tělesa, o němž se říká, že je na ⟨daném⟩ místě, ale označují pouze jeho rozměr, tvar a polohu mezi jinými tělesy. Aby ovšem byla tato poloha určena, musíme

XII.
Různí se od ní ve způsobu, kterým je pojímán.

XIII.
Co je vnější místo.